

Wyrok z dnia 18 października 2005 r.

II PK 80/05

Powód nie ma interesu prawnego w ustaleniu, że zdarzenie było wypadkiem przy pracy (art. 189 k.p.c.), jeżeli w toku postępowania wystąpi z wnioskiem do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych o świadczenie z tytułu wypadku przy pracy, a następnie z odwołaniem do sądu od decyzji tego organu.

Przewodniczący SSN Jerzy Kuźniar (sprawozdawca), Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk, Roman Kuczyński.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 18 października 2005 r. sprawy z powództwa Iwony H. przeciwko E. Spółce z o. o. w likwidacji z siedzibą w P. o ustalenie, na skutek kasacji powódki od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu z dnia 5 listopada 2004 r. [...]

o d d a l i ł kasację i nie obciążył powódki kosztami postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e n i e

Wyrokiem z dnia 5 listopada 2004 r. [...] Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu oddalił apelację powódki Iwony H. od wyroku Sądu Rejonowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu z dnia 5 lipca 2004 r., oddalającego jej powództwo o ustalenie, że wypadek, któremu uległa w dniu 13 kwietnia 2002 r., był wypadkiem przy pracy, w sprawie przeciwko E. spółce z o.o. w likwidacji z siedzibą w P., uznając - w ślad za Sądem pierwszej instancji - że powódka nie wykazała, iż ma interes prawny w żądanym ustaleniu, a wytoczenie powództwa nie tyle miało na celu ustalenie stosunku prawnego istniejącego między stronami, lecz zmierzało do ustalenia faktu, mającego być dowodem w przyszłym postępowaniu administracyjnym przed organem rentowym w sprawie o jednorazowe odszkodowanie. W uzasadnieniu wyroku Sąd Okręgowy wskazał także, iż w sytuacji gdy

stronie przysługuje roszczenie o świadczenie powypadkowe w postępowaniu przed organem rentowym, brak podstaw do wytaczania powództwa w trybie art. 189 k.p.c.

Powyższy wyrok zaskarżyła kasacją powódka i zarzucając naruszenie prawa materialnego - art. 189 k.p.c. przez niewłaściwe zastosowanie oraz art. 22 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Dz.U. Nr 199, poz. 1673 ze zm.) poprzez jego niezastosowanie, wniosła o jego zmianę i orzeczenie, że wypadek któremu uległa był wypadkiem przy pracy, ewentualnie o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

W odpowiedzi na kasację strona pozwana wniosła o jej oddalenie, podzielając stanowiska Sądów obu instancji, w myśl których powódka nie wykazała interesu prawnego w ustaleniu „statusu prawnego” zdarzenia z dnia 13 kwietnia 2002 r. Nadto wskazała, że powódka złożyła wniosek o przyznanie jednorazowego odszkodowania w związku z wypadkiem przy pracy do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w N.S., który uznał, że zdarzenie nie było wypadkiem przy pracy. Odwołanie powódki od tej decyzji jest obecnie przedmiotem rozpoznania przez Sąd Rejonowy dla Krakowa - Nowej Huty [...].

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Na wstępie należy wskazać (w związku z zarzutami kasacji), że zgodnie z art. 49a ust. 1 ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych jej przepisy stosuje się do spraw o świadczenia z tytułu wypadków przy pracy, które nastąpiły począwszy od dnia 1 stycznia 2003 r. W wyroku z dnia 21 września 2004 r., II UK 448/03 (OSNP 2005 nr 9, poz. 129), Sąd Najwyższy stwierdził, że do ustalenia, że zdarzenie było wypadkiem przy pracy stosuje się przepisy ustawy obowiązującej w dniu, w którym nastąpiło zdarzenie, a więc w rozpoznawanej sprawie ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (jednolity tekst: Dz.U. z 1983 r. Nr 30, poz. 144 ze zm.) nie zaś przepisy ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych obowiązującej w chwili wyrokowania. W uzasadnieniu tego stanowiska wskazano, że jeżeli według wyraźnego uregulowania, sprawy dotyczące świadczeń z tytułu wypadków rozpatrywane są według przepisów obowiązujących w dniu, w któ-

rym nastąpił wypadek, to jest to zasada zgodna z zasadą *lex retro non agit*, która tym bardziej jest odpowiednia dla spraw - takich jak sprawa niniejsza - o ustalenie, że określone zdarzenie było wypadkiem przy pracy. W konsekwencji, w sprawie znalazły zastosowanie przepisy ustawy wypadkowej z dnia 12 czerwca 1975 r.

Przechodząc do istoty sprawy trzeba przypomnieć, że zgodnie z art. 189 k.p.c. „powód może żądać ustalenia przez Sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, gdy ma w tym interes prawny.” Wykładnia tego przepisu, zwłaszcza określenie, w jakich sytuacjach powód ma interes prawny w wytoczeniu powództwa o ustalenie, jest zagadnieniem kontrowersyjnym zarówno w doktrynie, jak i praktyce sądowej, w tym również orzecznictwie Sądu Najwyższego. Przepis ten określa dwie przesłanki powództwa „o ustalenie”, a mianowicie: 1) interes prawny powoda w ustaleniu 2) stosunku prawnego lub prawa (nie zaś okoliczności faktycznych). Z reguły interes prawny nie istnieje wówczas, gdy osoba zainteresowana może osiągnąć ochronę swych praw w drodze powództwa o świadczenie.

W uchwale z dnia 11 maja 1994 r., II PZP 1/94 (OSNAPiUS 1994 nr 6, poz. 96), Sąd Najwyższy przyjął, że możliwość wniesienia w trybie art. 189 k.p.c. powództwa o ustalenie i sprostowanie protokołu powypadkowego zachodzi wówczas, gdy pracownik nie dochodzi roszczeń odszkodowawczych bądź rentowych. Granice wykładni art. 189 k.p.c. w sprawach dotyczących wypadków przy pracy zostały dokładnie omówione w uzasadnieniu tej uchwały, wskazującym między innymi, że na sądzie orzekającym w sprawach o ustalenie treści protokołu powypadkowego spoczywa obowiązek oceny, czy w konkretnej sprawie zachodzą obydwie przesłanki wymienione w art. 189 k.p.c., w szczególności, czy nie można wytoczyć powództwa o świadczenie, czy powództwo zmierza do ustalenia prawa lub stosunku prawnego między stronami czy do ustalenia faktów oraz czy istnieje obiektywna (a nie subiektywna) potrzeba ochrony prawnej, czy też celem powództwa jest uzyskanie dowodów mających znaczenie w innym postępowaniu.

Powoływana uchwała zapadła na tle poprzednio obowiązującego rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 kwietnia 1992 r. w sprawie ustalenia okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy (Dz.U. Nr 37, poz. 160), którego przepisy nakładały na zakłady pracy obowiązek sporządzenia protokołu powypadkowego. Jediną drogą wyegzekwowania przez pracownika tego obowiązku w przypadku gdy zobowiązany się od niego uchylał było powództwo wytaczane na podstawie art. 189 k.p.c. Dotyczyło to także żądania sprostowania protokołu powypadkowego jeżeli pracownik

kwestionował ustalenia komisji powypadkowej. Wiązało się to z treścią § 2 ust. 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 17 października 1975 r. w sprawie zasad i trybu orzekania o uszczerbku na zdrowiu oraz wypłacania świadczeń z tytułu wypadków przy pracy, w drodze do pracy lub z pracy, oraz z tytułu chorób zawodowych (Dz.U. Nr 36, poz. 199), który zobowiązywał osobę ubiegającą się o świadczenia z tytułu wypadku przy pracy do złożenia protokołu powypadkowego. Nałożenie takiego obowiązku byłoby pozbawione sensu, gdyby pracownik nie miał możliwości wyegzekwowania od pracodawcy sporządzenia protokołu powypadkowego zawierającego ustalenia zgodne ze stanem faktycznym. W związku z tym pogląd, że pracownik, który chce się ubiegać o świadczenia odszkodowawcze lub rentowe wypłacane przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych nie ma interesu prawnego w żądaniu sprostowania protokołu powypadkowego był, w świetle powołanych przepisów, nietrafny.

Obecnie ustalanie okoliczności wypadków przy pracy następuje na podstawie rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie trybu uznawania zdarzenia powstałego w okresie ubezpieczenia wypadkowego za wypadek przy pracy, kwalifikacji prawnej zdarzenia, wzoru karty wypadku i terminu jej sporządzenia (Dz.U. Nr 236, poz. 1992), które odnosi się do zróżnicowanej grupy ubezpieczonych - art. 6 i 12 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.). Na ogół będą to płatnicy składek lub ZUS, przy czym jeśli takie postępowanie prowadzi płatnik składek winien on powiadomić o tym ZUS umożliwiając jego przedstawicielowi udział w postępowaniu, co oczywiście wiąże się z faktem wypłacania świadczeń przez ten organ. W przypadku pracowników zachowało aktualność (wydane na podstawie delegacji z art.237 k.p.) rozporządzenie z dnia 28 lipca 1998 r. w sprawie ustalania okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy oraz sposobu ich dokumentowania, a także zakresu informacji zamieszczanych w rejestrze wypadków przy pracy (Dz.U. Nr 115, poz. 744). Według jego § 8 ust. 1 po ustaleniu okoliczności i przyczyn wypadku zespół powypadkowy sporządza protokół ustalenia okoliczności i przyczyn wypadku, zaś nieprzedstawienie protokołu lub karty wypadku zawsze powoduje odmowę przyznania świadczeń z ubezpieczenia wypadkowego.

W wyroku z dnia 20 sierpnia 2003 r., II UK 7/03 (niepublikowany), Sąd Najwyższy przyjął, że pracownik ma interes prawny w ustaleniu treści protokołu powypadkowego lub sporządzeniu takiego protokołu, jeżeli chce się ubiegać o świadczenia przysługujące od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych na podstawie ustawy z dnia

12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych. W uzasadnieniu przypomniano, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego prezentowany jest pogląd, że pracownik i członkowie jego rodziny z reguły mają interes prawny w ustaleniu treści protokołu powypadkowego. Takie stanowisko zajął Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 27 stycznia 1998 r., II UKN 471/97 (OSNAPiUS 1999 nr 2, poz. 75), powołując się na wcześniejsze orzecznictwo. Powództwo wniesione na podstawie art. 189 k.p.c. podlega oddaleniu, gdy z okoliczności sprawy wynika brak interesu prawnego, w szczególności wówczas, gdy pracownik dochodzi równoległe roszczeń odszkodowawczych lub rentowych, a wyrok ustalający potrzebny mu jest w celach dowodowych w toczącym się postępowaniu. Szczegółowe uzasadnienie tego poglądu zawarte jest w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 21 czerwca 2001 r., II UKN 425/00 (OSNP 2003 nr 6, poz.157). Przedstawione stanowisko i jego motywy skład rozpoznający sprawę w pełni podziela.

W sprawie wystąpiła tzw. przesłanka negatywna powództwa o ustalenie, skoro w toku postępowania powódka (w tej sprawie) wystąpiła do organu rentowego-Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w N.S. z wnioskiem o przyznanie jednorazowego odszkodowania w związku z wypadkiem przy pracy w dniu 13 kwietnia 2002 r. Organ ten decyzją z dnia 26 stycznia 2005 r., [...], odmówił rozstrzygnięcia zgodnie z wnioskiem, zaś Iwona H. wniosła od tej decyzji odwołanie do Sądu Rejonowego dla Krakowa - Nowej Huty, który prowadzi w niej stosowne postępowanie [...] (por. notatkę urzędową z dnia 17 października 2005 r.). W tym stanie rzeczy, skoro w toku bieżącego postępowania powódka wystąpiła z wnioskiem do ZUS o świadczenie z tytułu wypadku przy pracy, a następnie z odwołaniem od decyzji tego organu do Sądu, brak podstaw do uwzględnienia kasacji, z innych przyczyn niż te, które wzięły pod uwagę Sąd orzekający.

Z tych względów, gdy zaskarżony wyrok ostatecznie odpowiada prawu, należało orzec jak w sentencji na podstawie art. 393¹² k.p.c.

O kosztach orzeczono po myśli art. 102 k.p.c.

=====